

OSMANLI İMPARATORLUĞU
VE
ARKEOLOJİ

Napolyon'un Mısır Seferi (1798-1801)

Dominique Vivant Denon
"Description de l'Egypte"

View of the Sphinx, near Cairo.

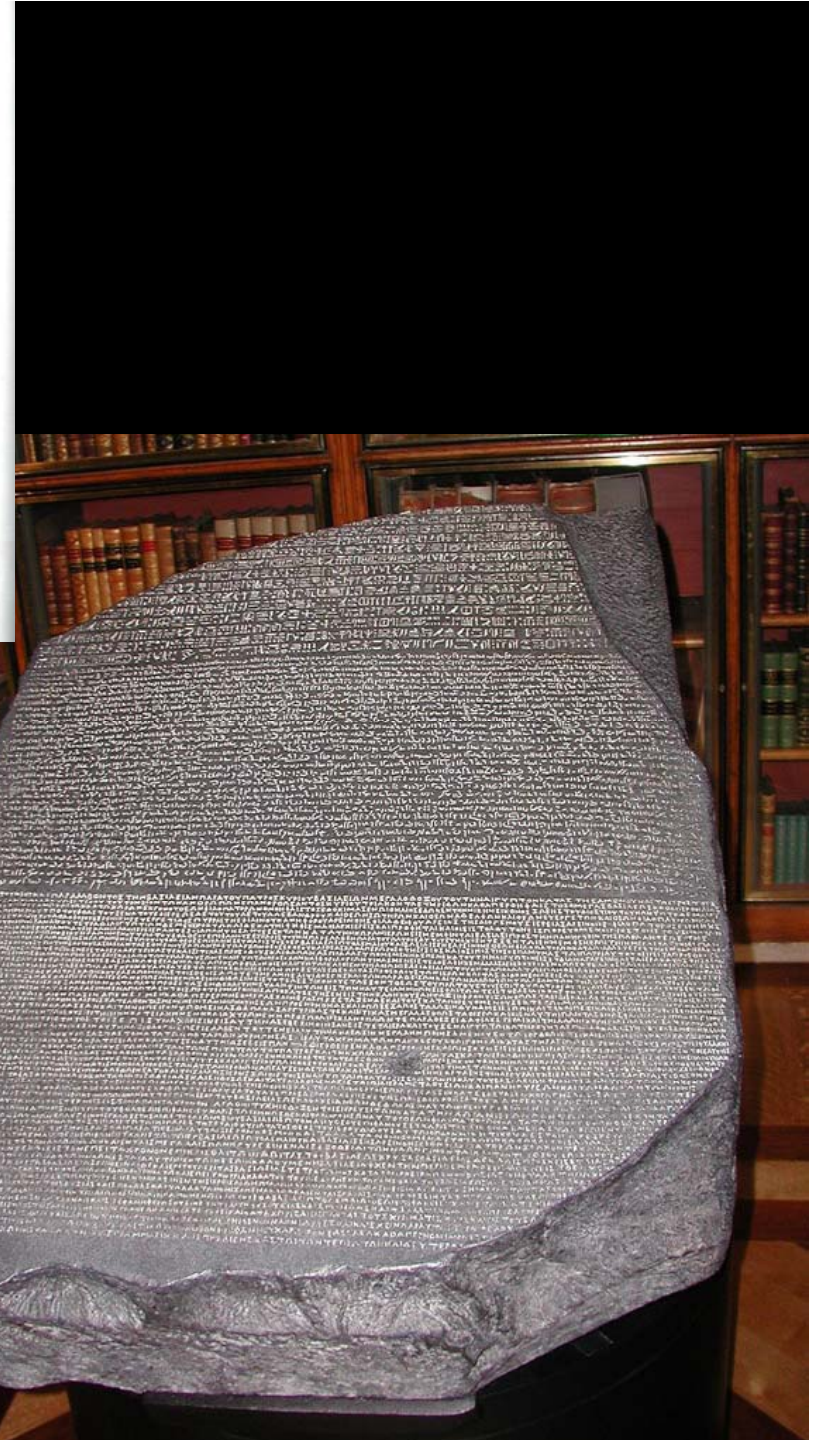
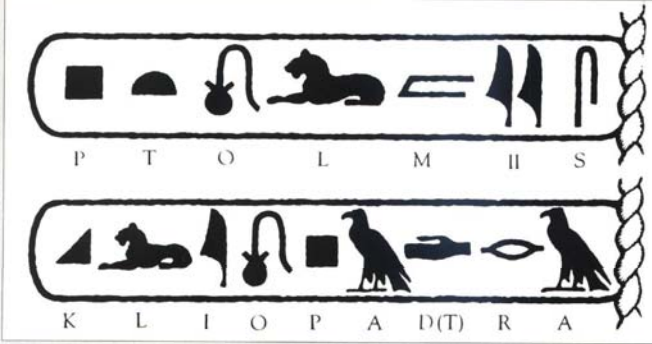

Jean-François Champollion,
by Leon Cogniet (1794-1880).

Right. The cartouches of
Ptolemy and Cleopatra on the
Rosetta Stone that provided
Champollion with the key to
Egyptian hieroglyphic writing.

army consisting of 167 scholars. During the brief French occupation, these savants staffed a commission charged with examining Egypt in detail – its geography, its flora and fauna, the customs of its natives and, particularly, its ancient monuments.

Champollion and the Rosetta Stone

Jean François Champollion

- Rosetta Taşı
- Üç dilli yazıt,
- Mısır hiyeroglif, demotik ve Grekçe.

- 1753 yılında British Museum'un kurulmasıyla birlikte eski eser toplayıcılığı başladı. Bu mücadele aynı zamanda Yakındoğu'daki güç rekabetiyle de bağlantılıydı. Öte yandan, özellikle Grek ya da Roma eserleri söz konusu olduğunda Avrupalılar bunlara kendi tarihlerinin geçmişe yönelik uzantıları olarak görmekteydi.
- İlk başlarda Avrupa başkentlerinde kurulan müzelere eser toplama yarışının yanısıra, bu durum GEÇMİŞ'in Batı'nın ve Batı uygarlığının meşru ve paylaşısız mülkü olduğunu iddia etmenin yolunu açmaktaydı.
- Osmanlı Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Luksor dikilitaşını 1830'da Fransa'ya hediye etmesi üzerine, eseri taşımak için özel olarak inşa edilen geminin komutanı Raymond-Jean-Baptiste Verninac de Saint-Maur:

“Fransa, bir dikilitaşı, Nil Nehri'nin taşıdığı ve durmadan yükselmekte olan çamurdan veya bugün bile bu zarif taşın iğnelere sadece devrilmelerinden korktukları ve devrildikleri taktirde döküntülerini yontmaktan aciz olacakları için saygı gösteren Türklerin vahşi cehaletinden kaçırmakla, antik eserlerin kıymetini bilen yegane kişiler oldukları için hepsine sahip olmayı hak eden Avrupa'nın ilim çevrelerinin minnettarlığına layıktır. Eskiçağ, meyvelerini toplamak amacıyla onun toprağını sürenlerin doğal hakkı olan bir ülkedir.”

- Avrupa kültürünün kökleri Atina, Roma ve Kudüs'tedir; Avrupa kimliği bu temellerde yükselen hümanizme dayanmaktadır.
- Bu düşüncede Atina demokrasiyi, Roma uzun, tarihsel, politik ve kültürel birlikteliği, Kudüs ise tek tanrıya inanmayı temsil etmektedir.

Bassam Tibi (Oryantalist), 29 Nisan 2000 - Marburg

“Ulusal sanat ve ulusal bilim yoktur. Her ikisi de, tüm üstün ve yüce değerler gibi, bütün dünyanın malıdır. Bunlar, geçmişten bize kalan ve bildiğimiz şeylere her zaman saygı duyularak, bütün yaşayanların, bağımsız karşılıklı etkileriyle geliştirilebilirler.”

Goethe

Avrupa'da ve Osmanlı İmp.'nda Arkeolojinin Başlangıcı

- Benzerlikler ve Farklılıklar
- Ulusalçılık Akımları
- Köken ve Tarih Yaratma Çabaları
- Geçmişe Sahip Çıkma
- Yaşadığı Toprağa Sahip Çıkma
- Milliyetçi Bakış / Evrensel Bakış

OSMANLI İMP.'NUN ARKEOLOJİYE YAKLAŞIMI

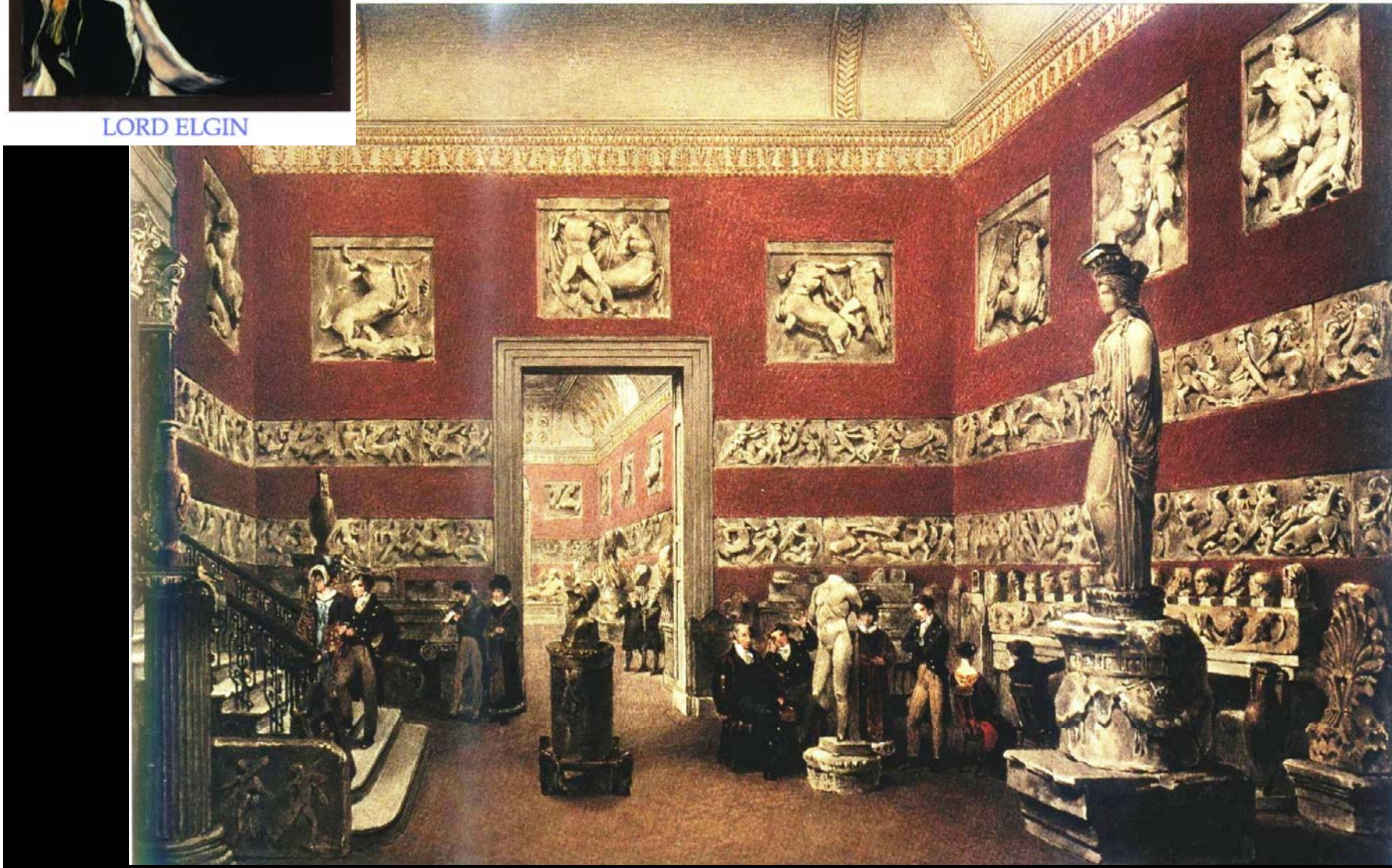
Üç Farklı Dönem

- 1.Genel kayıtsızlık; Batılıların taleplerine boyun eğme
- 2.Eski eserlerin siyasi boyutunun keşfedilmesi
- 3.Kazıların suistimal edilmesine yönelik kızgınlık; ilk adımların atılması ve ilk tüzüğün yayınlanması

LORD ELGIN

İskoçyalı Elgin soyundan gelen 7. Earl Thomas Bruce

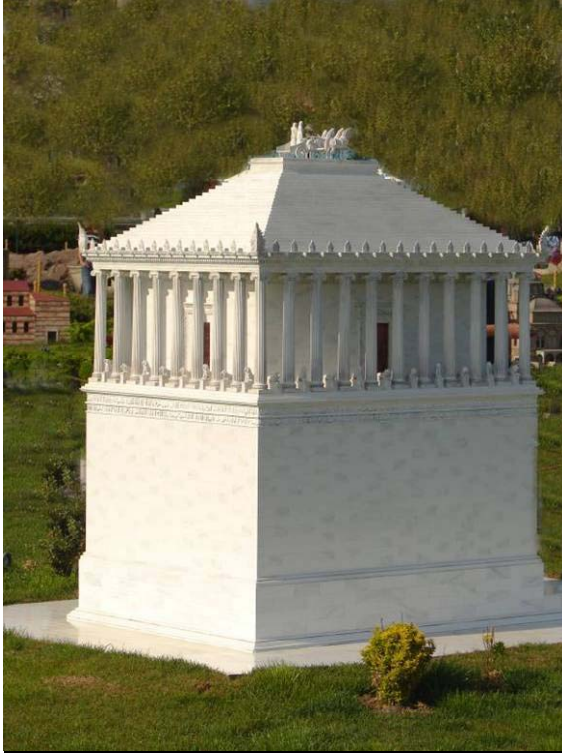
Atina - Parthenon

Elgin Mermerleri

Londra'da bulunan British Museum'daki Elgin Mermerleri

Halikarnassos / Mausolleion
M.Ö. 350 de Kral Maussollos için
eşi Artemisia tarafından yaptırılan
dünya harikası

Kabartma ve heykeller, 1846'da Sir
Stratford Cuning, 1857'de Newton
tarafından Abdülmecid'den alınan
izinle İngiltere'ye götürüldü.

Tophane Müşiri Damad Rodosizade Ahmed Fethi Paşa (1801-1858)

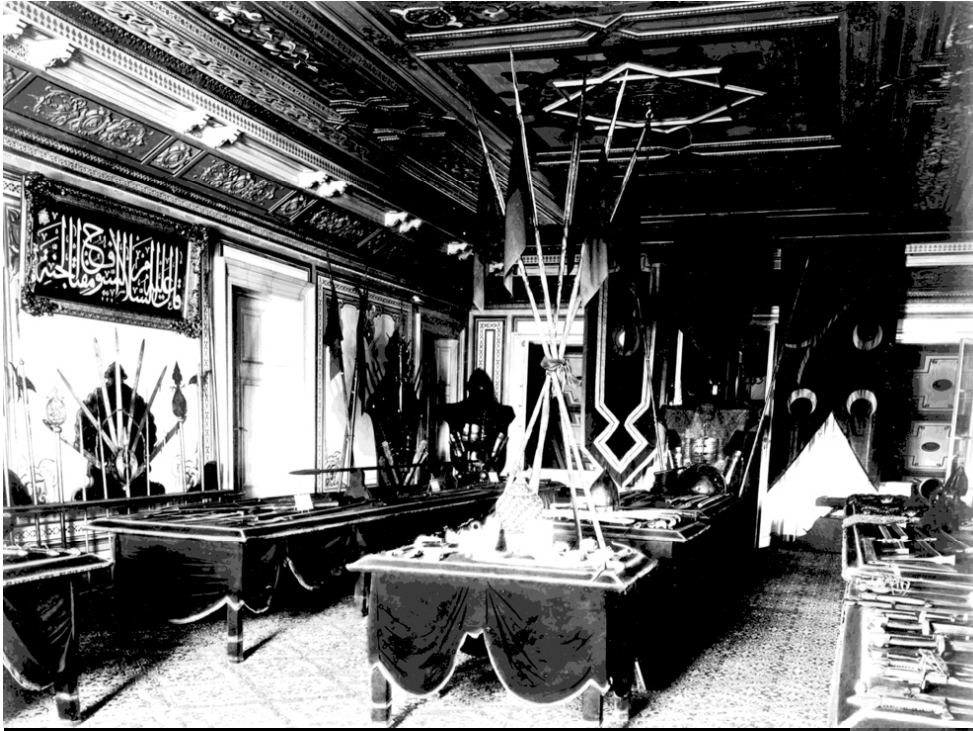
1839 / 1846 (Aya İrini depoları)

Mecma-i Ešliha-i Atika (Eski Silahlar Sergisi)

Mecma-i Asar-ı Atika (Eski Eserler Sergisi)

İmparatorluğun dört bir yanından toplanan Helenistik ve Bizans eserleri bir araya getirilmiştii. Bunlar Avrupalı gezginler tarafından keşfedilmiş, yurtdışına çıkarılmaları yerel yetkililer tarafından rastlantı sonucu engellenmiş ve bu sergi mekanına gönderilmiş eserlerdi; buldukları yere ve onları müzeye gönderen yetkilinin adına göre kabaca etiketlenmişlerdi.

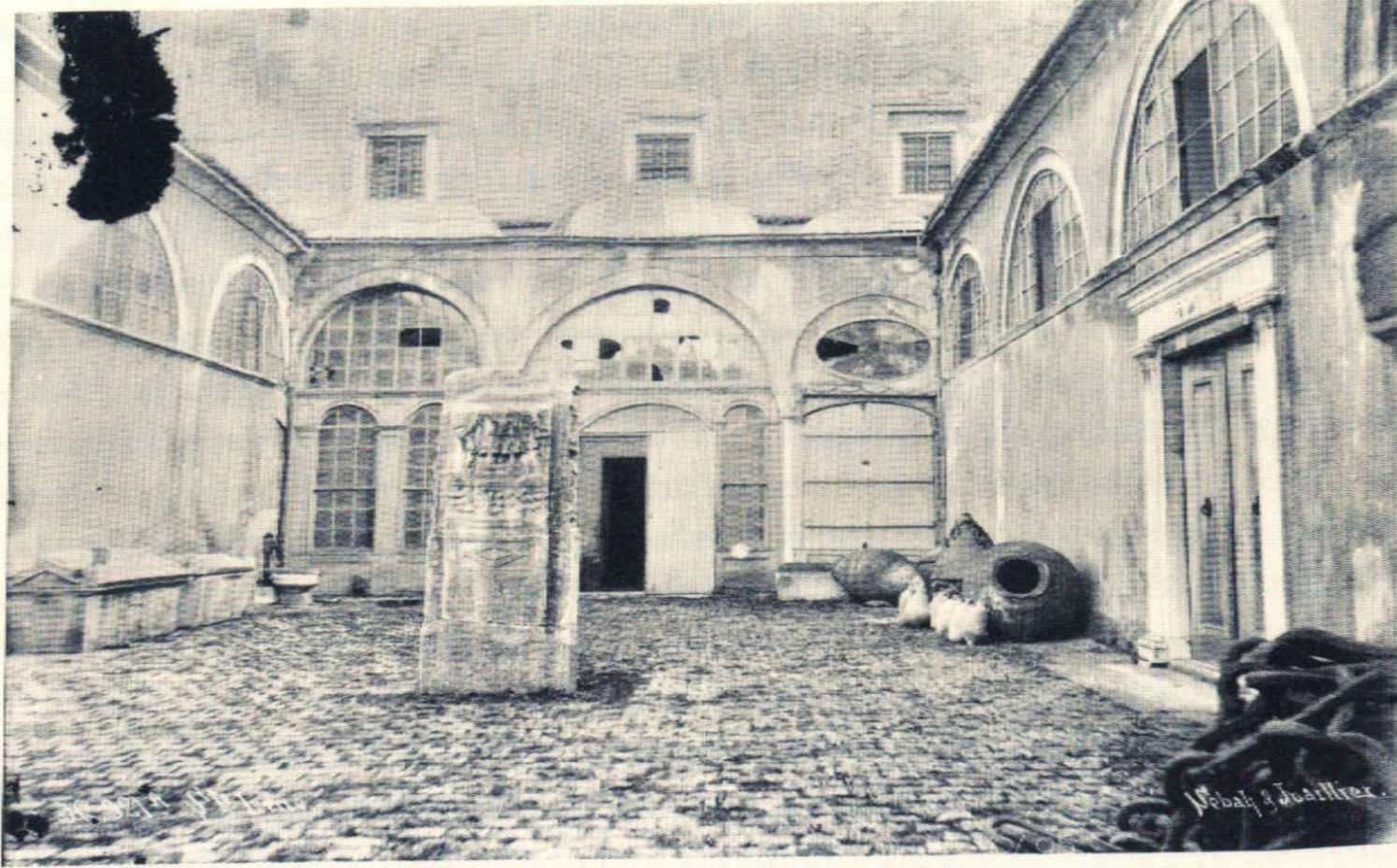

Bu pragmatik yaklaşımın dışında eski eser konusunda bir diğer tavır olarak toplayıcılık tutkusuna karşımıza çıkmaktadır. Bunun en somut ifadesi İstanbul'un fethine kadar ve fetih esnasında ele geçmiş olan kıymetli silah, araç ve gereçlerin Aya İrini Kilisesi'nde muhafaza edilmeye başlanmasıdır. Bundan sonra "Cebehane" adı ile anılan bina, 1726 yılında bazı değişiklikler yapılarak Darülesliha adıyla askerî bir müze haline getirilmiştir.

Resim 134

Müzenin ilk mekânlarından biri olan Aya İrini Kilisesi'nin avlusu ve sağa sola dağılmış eski eserler, fotoğraf 19. yüzyıl sonlarında Sébah ve Jouailler tarafından çekilmiş. Sağ alt tarafta, 15. yüzyılda Haliç'te geçişi engellemek için kullanılmış olan büyük zincir vardır. Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul, D-DAI-IST-10405.

1869 – Ünlü Tanzimatçı Sadrazam Ali Paşa, Mecma-i Asar-ı Atika'ya Müze-i Hümayun adını verir ve müze müdürlüğüne Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden E. Goold'u tayin eder.

Aynı yıl Maarif Nazırı Safvet Paşa bütün eyaletlere arkeolojik buluntuların dikkatli bir şekilde ambalajlanıp başkente gönderilmesi gerektiğine dair bir ferman gönderir.

Vilayetler gerekirse eski eserleri satın alacak, her eserin durumu, bulunduğu yer ve değeri kaydedilecekti.

- Sadrazam Ali Paşa'nın ölümünden sonra yerine geçen Mahmud Nedim Paşa müzeyi 1871 yılında kapatır. Ancak bir sonraki yıl görevden alınması ve yerine dönemin başlıca reformcularından biri olan Midhat Paşa'nın atanması üzerine müze yeniden canlandırılır.
- Yeni Maarif Nazırı ve Türk ulusal kimliğinin ilk teorisyenlerinden olan Ahmed Vefik Paşa, Alman Philipp Anton Dethier'yi müze müdürlüğüne atar ve Dethier bu görevi 1880'deki ölümüne kadar sürdürür.

İlk nizamname: 13 Şubat 1869 (7 madde)

Dönemin resmi gazetesi Takvim-i Vekayi'de yayınlanır.

Bir ay sonra yabancı gazetelerde İngilizce olarak da yayınlanarak batılıların da dikkatine sunulur.

- Asar-ı Atika Nizamnamesi
- 1874 (Dethier)
- 1883 (Osman Hamdi Bey)

- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983)

7 Nisan 1874 (20 Safer 1291) tarihinde yeni bir nizamname yayınlanmıştır.

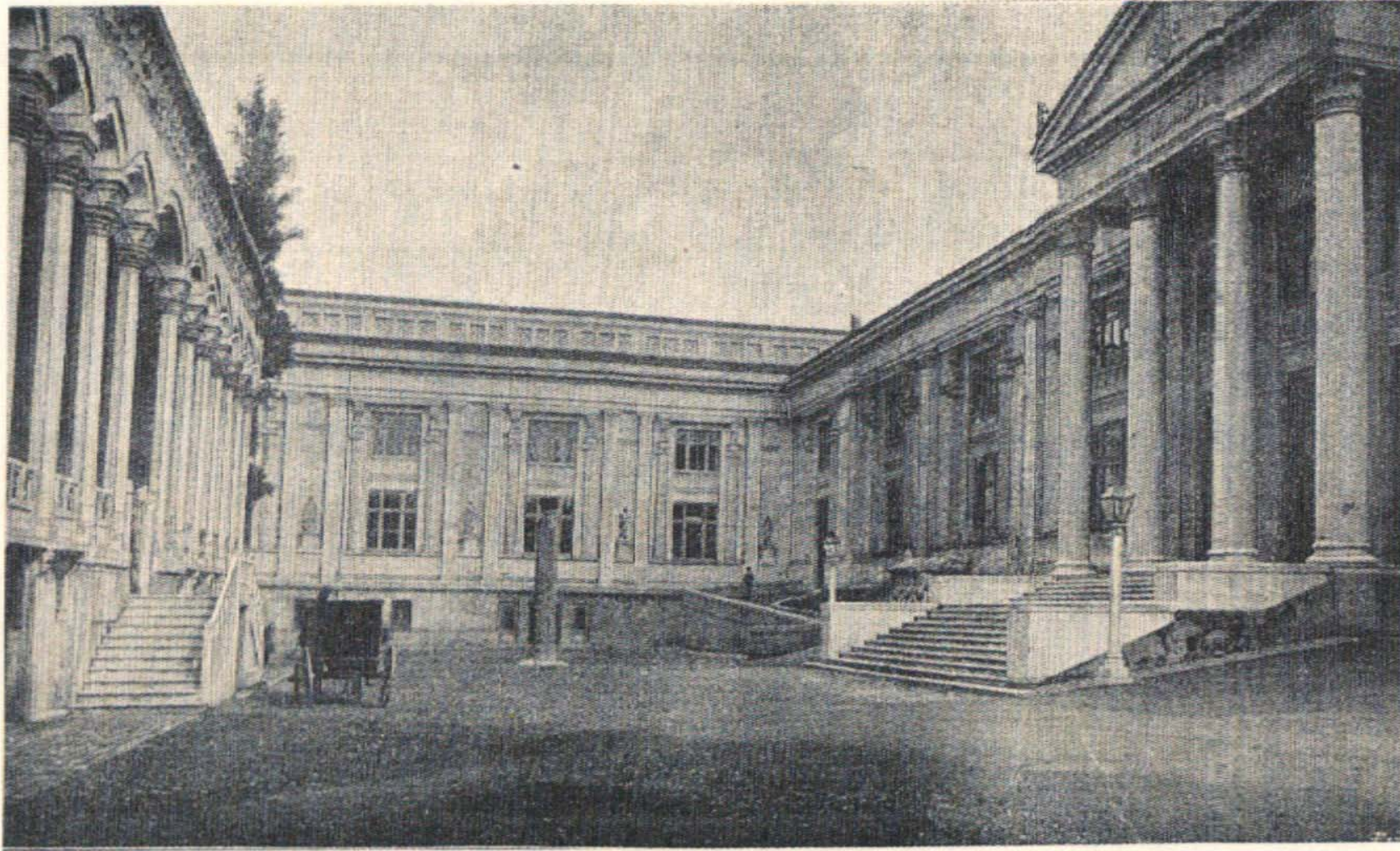
Bu nizamname öncekine göre daha geniş ve kapsamlı olup 36 maddeden oluşmaktadır. Nizamname hükümlerine göre eski eserler nerede bulunursa bulunsun devlete ait olduğu ilkesi getirilmiştir.

Eski eser bulanlar, eserlerin 1/3'n alacak, diğer 1/3' eski eserin bulunduğu arazi sahibine verilecek, geri kalan kısım ise devlete kalacaktır.

Eski eseri bulan aynı zamanda arazi sahibiyse bu durumda 2/3'n almaktaydı. Bu paylaşımın değer bakımından mı yoksa ayn olarak mı yapılacağına hkmet karar vermektedir. Kazı izni almak önemli esaslara bağlanmıştır. Kazı esnasında yerel yöneticilerce kontrolün zor olduğu durumlarda gözetleyici bir memur bulundurulması, eğer bu mümkün değerse eser bulanın en geç on gün içinde yerel yöneticilere haber verme zorunluluğu getirilmiş, aksi takdirde devlete ait payın 1/4' değerinde para cezası uygulanması esası kararlaştırılmıştır. Bunun yanında Osmanlı ülkesine getirilecek her türlü eski eser gümrük vergisinden muaf tutulmuştur.

1884 – Asar-i Atika Nizamnamesi (eski eserler yasası) yineleneesi – Osman Hamdi

Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi, 31 Ocak 1884 tarihinde Meclis-i Mahsus-ı Vükela tarafından kabul edilip, 21 Şubat 1884'te Padişah tarafından onaylanmıştır. Yeni nizamname 5 fasıl ve 37 maddeden oluşmaktadır. Getirilen en önemli yenilik, yapılan kazılarda ele geçen tüm eski eserlerin mülkiyetinin devlete ait olması ilkesiyle arazi sahibine ve eseri bulana pay verilmesi uygulamasından vazgeçilmesidir. Yurt dışına eski eser çıkarılması tamamen ve istisnasız olarak yasaklanmıştır. Eski yapılar üzerinde yapılacak her türlü değişiklik kesinlikle men edilmiştir. Dolayısıyla yeni nizamname ile beraber, devletin eski eserler üzerinde mülkiyet hakkı ve korumacılık etkinliği daha da güçlendirilmiştir. Önceki nizamnamelerden farklı olarak bu dönemden itibaren eski eser anlayışı ve araştırmaları daha sistemli ve günümüz anlayışına yakın bir çizgiye yaklaştığını söylemek mümkündür.

Resim 17

1904 tarihli bir fotoğrafta Müze-i Hümayun'a bir süre ev sahipliği yapan Çinili Köşkü ve sağda yeni bina. Alexandre Vallaury'nin 1891'de müze için yaptığı ve İon tarzında sütunlarla bölünmüş neoklasik tasarım, Helenistik döneme ait Ağlayan Kadınlar Lahdi'nin mimarisini temel alır (bkz.

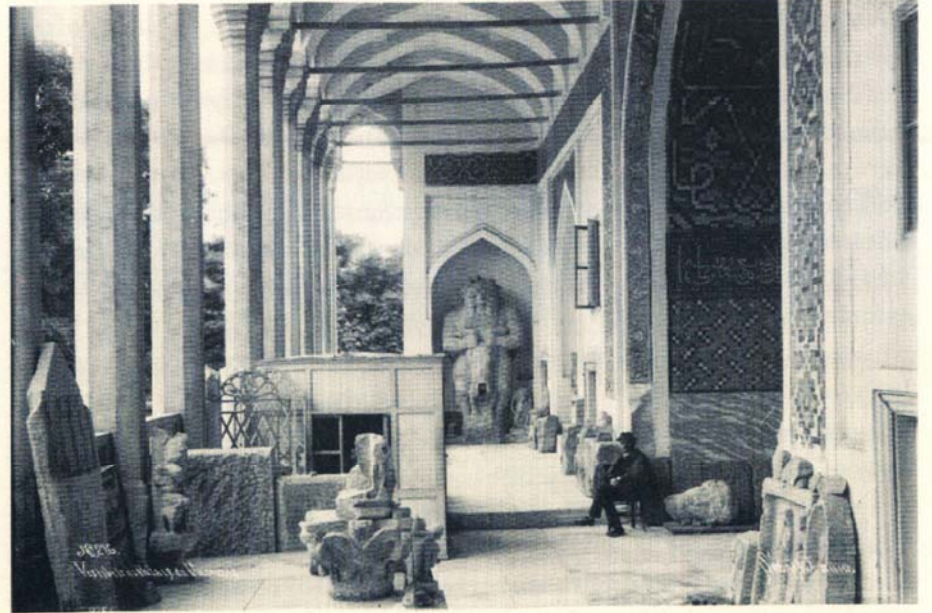
143-144), *Servet-i Fünun*, sayı 673, 1320 (1904).

Resim 135

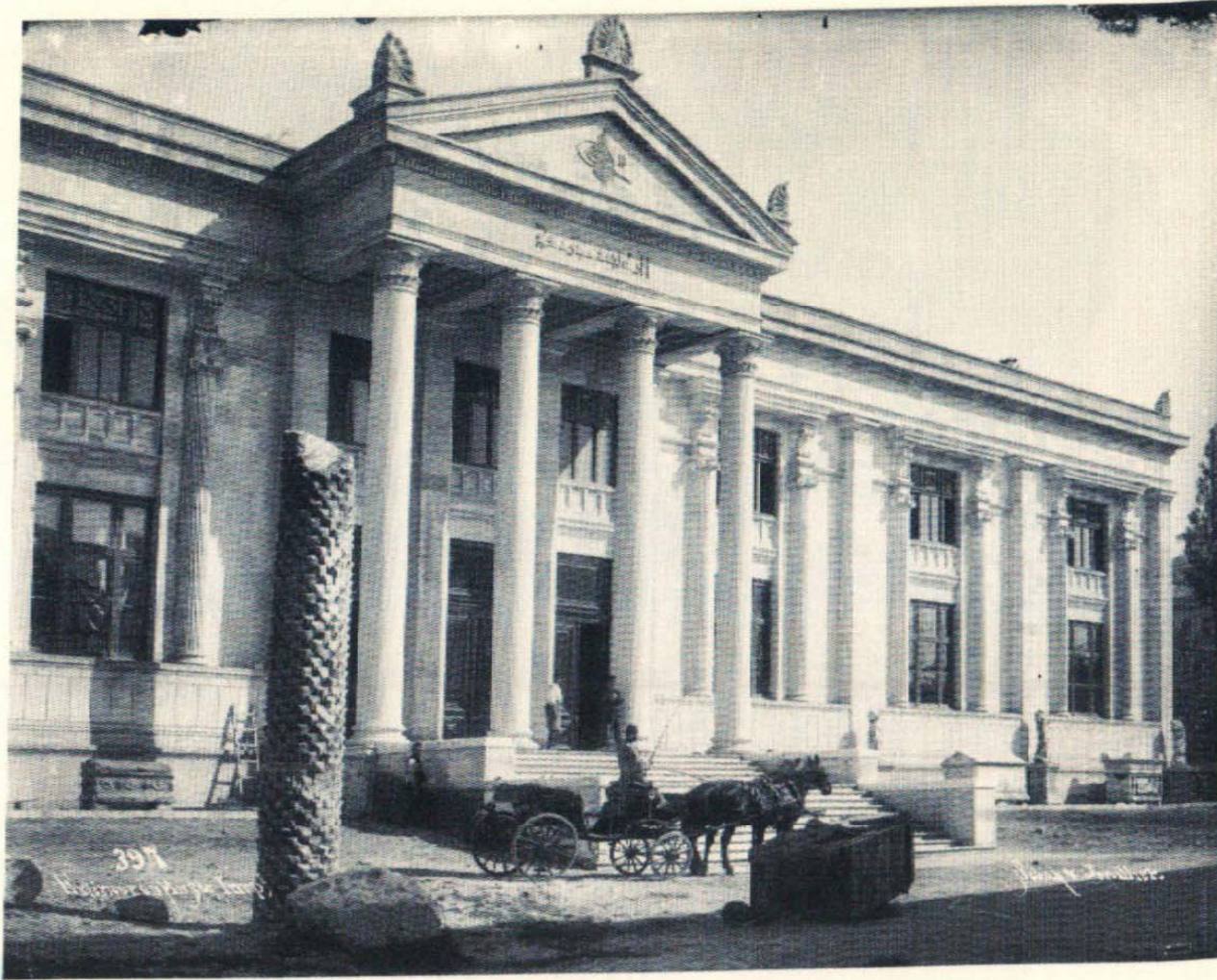
Topkapı Sarayı'nın bahçesinde bulunan Çinili Köşk'teki Müze-i Hümayun, fotoğraf 19. yüzyıl sonlarında, Sébah ve Jouailler tarafından çekilmiştir. Çinili Köşk (fotoğraftaki adıyla "Palais de Faïences") 1472-1473 yıllarında II. Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul, D-DAI-IST-9345.

Resim 136

Müze-i Hümayun'un ilk mekânlarından biri olan "Çinili Köşk'ün revakı" ve gelişigüzel sergilenmiş eski eserler, fotoğraf 19. yüzyıl sonlarında Sébah ve Jouailler tarafından çekilmiş. Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul, D-DAI-IST-9256.

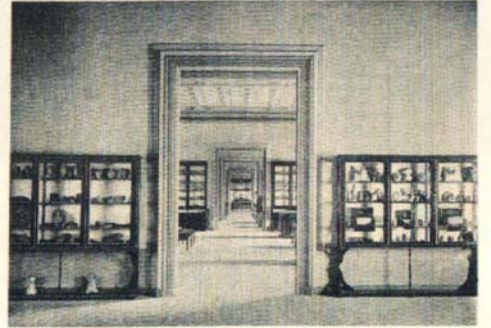
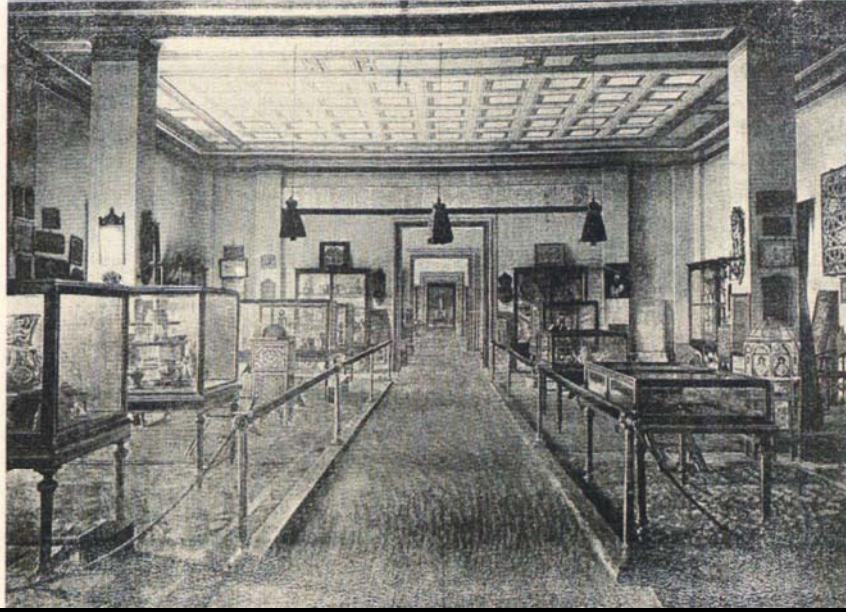

Resim 144.

Müze-i Hümayun, İstanbul, tah. 1891. Binanın mimarisi için, Helenistik döneme ait Ağlayan Kadınlar Lahdi'nin tasarımı örnek alınmıştır. Üç akroterli Yunan kaidesi İskender Lahdi'nin kapağına dayanır. Ortasında II. Abdülhamid'in tuğrası vardır. Altındaki arşitravda ise "Asar-ı Atika Müzesi" yazar. Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul, D-DAI-IST 9512.

Resim 145-148

Servet-i Fünun dergisinin sayfalarında yer aldığı şekliyle müze galerileri,
sayı 672, Şubat 1319 (1904); sayı 673, Mart 1320 (1904) .

Bora Altınay 2006 ©

Tiled pavilion (Çinili Köşk)- Topkapı Sarayı

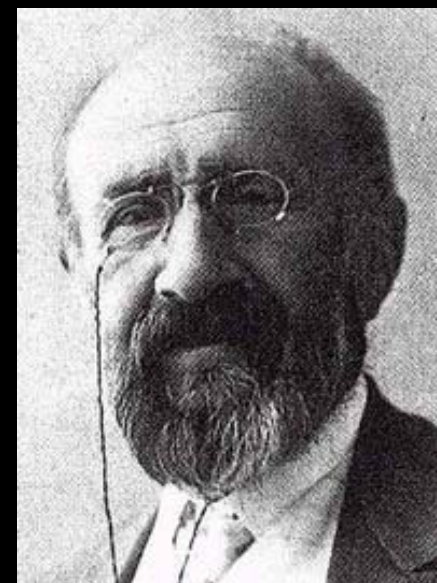
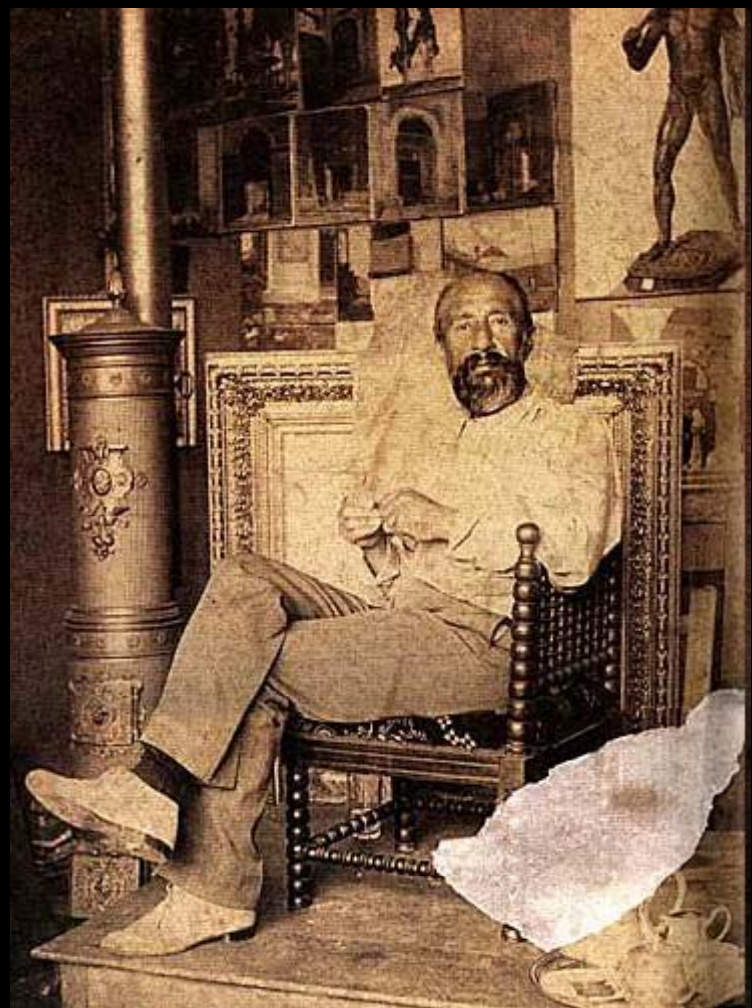
Müzey-i Hümayun
İstanbul Arkeoloji Müzeleri

- 1869 – Müze-i Hümayun kurulur
- (Aya İrini'de toplanan eserler)
- 1872 – Dr. Philip Anton Dethier
- 1880 – Çinili Köşk (1472)
- 1881 – Osman Hamdi Bey
- 1911 – Halil Edhem Bey
- Eski Şark Eserleri Müzesi (Sanayi-i Nefise Mektebi) – 1883 / 1917'de Müzeye Tahsis
- İstanbul Arkeoloji Müzeleri (1891, 1903 Kuzey K., 1907 Güney K., 1969-83 Ek Bina)
- 1914 Evkaf Müzesi (Osmanlı İslam Sanatı ve Kültürü)

Osman Hamdi Bey, 1881 Müzey-i Hümayun Müdürü

Osman Hamdi Bey (1842-1910)
an Ottoman statesman, lawyer, archaeologist, painter, museum director

Osman Hamdi Bey
Discussion in front of the Mosque 1906

Osman Hamdi Bey
Untitled

Osman Hamdi Bey
Tortoise Trainer (1906), 223 x 117 cm
Pera Museum, Istanbul

1883 Nemrut Dağı kazısı

Resim 137

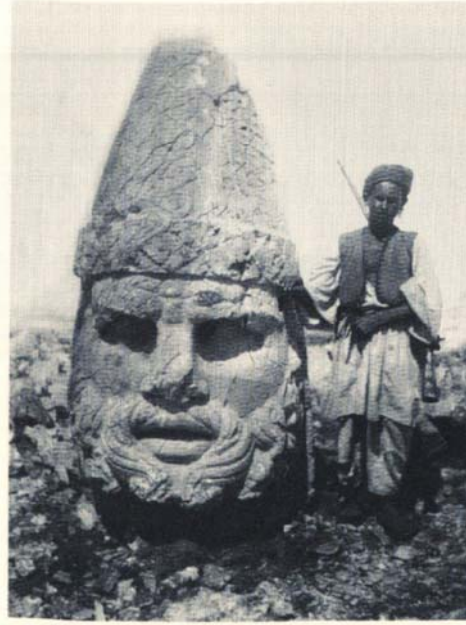
Nemrut Dağı'nın tepesindeki höyüğün doğu terasında bulunan Kommagene harabelerinin 1883'teki görüntüsü, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Fotoğraf Arşivi, 11206.

Resim 138

Osman Hamdi, Nemrut Dağı'nın batı terasında Antiochos'un başıyla poz verirken, 1883, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Fotoğraf Arşivi, 11190.

Resim 139

Bir işçi, Nemrut Dağı'nın batı terasında Herakles'in başıyla poz verirken, 1883, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Fotoğraf Arşivi, 11192.

Resim 140

Nemrut Dağı'nda işçiler kabartmaları ortaya çıkarırken; ortada sigara içen Osman Hamdi'dir, 1883, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Fotoğraf Arşivi, 11180.

1887 Sidon / Sayda

1891 / 92 Muğla Lagina
(Hekate mabedi kabartmaları açığa çıkıyor)

Aydin / Tralleis kazıları

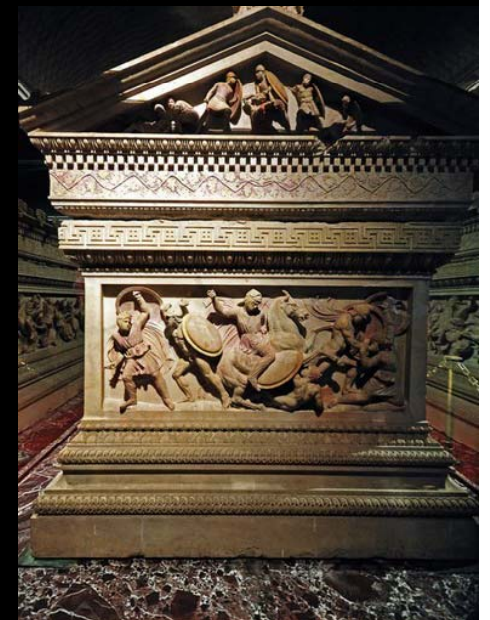
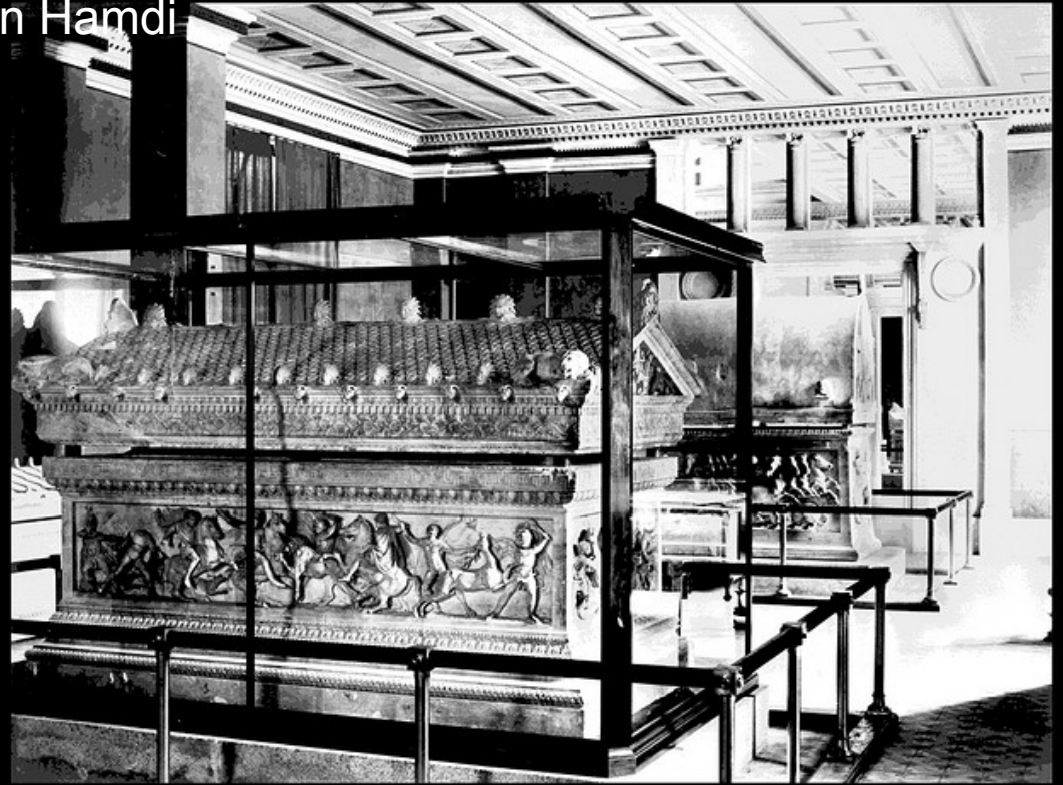

1887 – Lübnan - Sidon Lahitler - Osman Hamdi

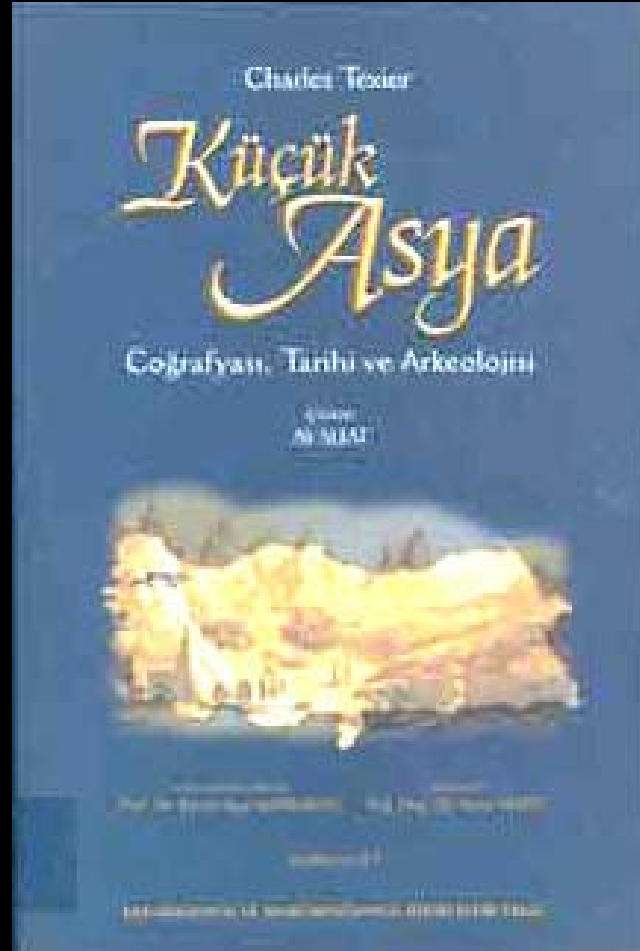

UNE NÉCROPOLE ROYALE A
SIDON FOUILLES 1892

ANADOLU'YLA İLGİLİ BİLGİ VEREN SEYYAH VE ARAŞTIRMACILAR

- C. Texier
- A. H. Layard
- V. Guinet
- A. D. Mordman
- G. Perrot

CHARLES TEXIER (1802-1871)

Bas-relief taillé dans le roc à Saqqara

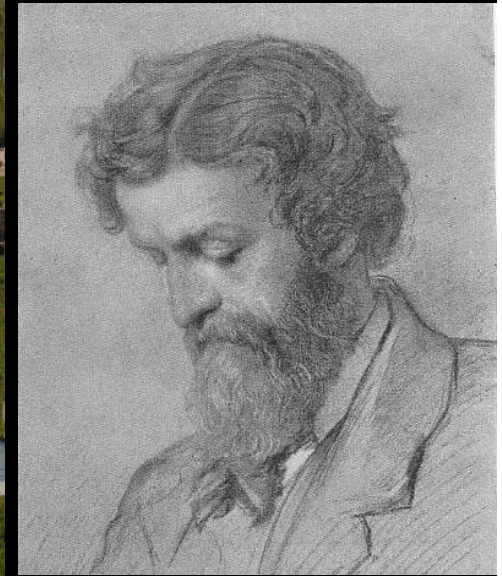

OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE ANADOLU'DAKİ BAŞLICA KAZILAR

- SAKÇAGÖZÜ
- DIDYMA
- MİLET
- PERGAMON
- BOĞAZKÖY / HATTUŐA
- HİSARLIK / TROIA
- KARGAMIŞ
- EPHESES
- SARDIS

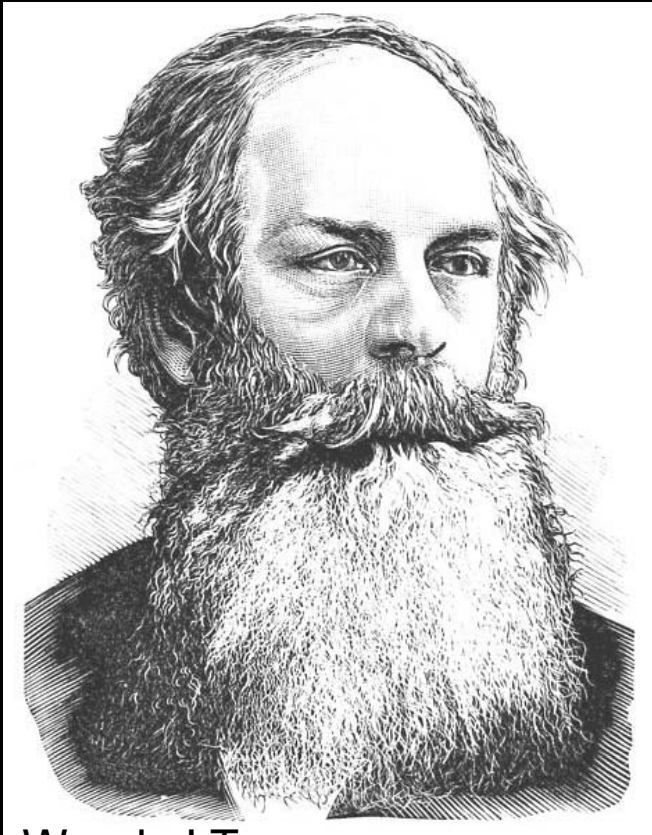

Charles T. Newton, 1856 – 1857 – Halikarnassos Mausoleumu
Charles T. Newton, History of Discoveries at Halicarnassus(1863) Vol. II

1866-1869 – British Museum, J. T. Wood, Ephesos

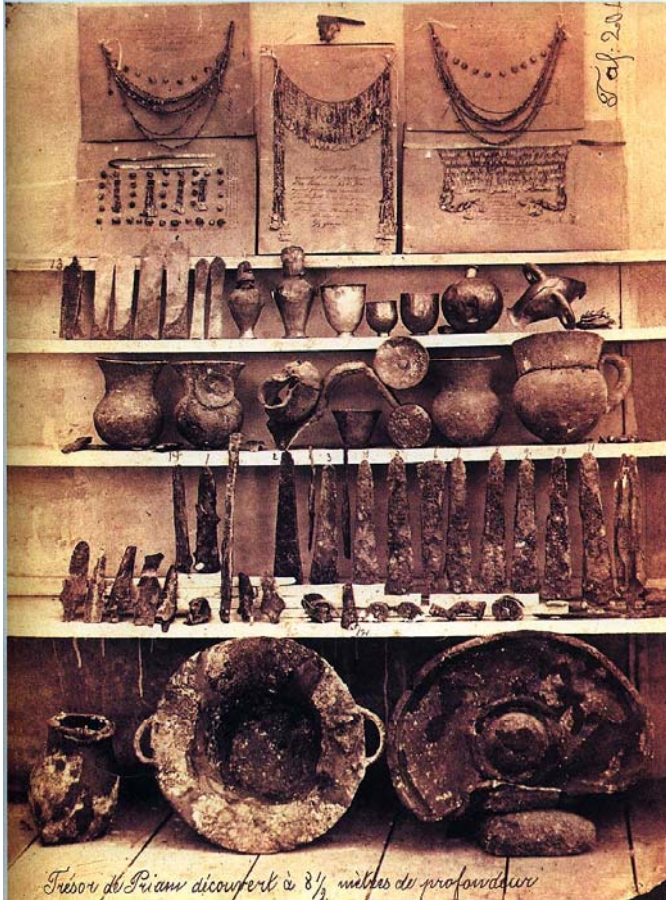

(1877), *Discoveries at Ephesus : Including the site and remains of the great temple of Diana*, Longmans,

1871-1873 – Heinrich Schliemann – Troia

Trojanische Altertümer: Bericht über die Ausgrabungen in Troja (1874)

Schliemann'a göre bu değerli eserler, Troia kralı "**Priamos'un Hazinesi**" olmalıydı. Ancak bu hazinenin aslında M.Ö. 2400 yılları civarına, yani Priamos'tan yaklaşık 1000 yıl öncesine Troia II'ye ait olduğu daha sonra anlaşılmıştır.

1878, 1880-1881, 1883-1886 – Pergamon – Carl Humann

1895 Bozöyük kazısı

1877'de Rassam'ın araştırmalarının ardından
1879/80 'de Captain Clayton British Museum adına
Toprakkale kazılarını başlatıyor

1898-99 Alman C.F.Lehman-Haupt ve W. Belck
Van Toprakkale

1911-12 'de Ruslar alışıyor.I.A. Orbeli
1916'da N.J. MArr

Kayseri / Kültepe Höyüğü

1893/94 Fransız Ernest Chantre
1906 Hugo Winckler, H.Grothe
1925 Çek Bilgin Bedrich Hrozny

GORDION

1900 Alfred ve Gustav Körte
Kardeşler.
Rodney S. Young 1950-73
1988 Kenneth Sams

1901 Yortan Kazısı Fransız P. Godin

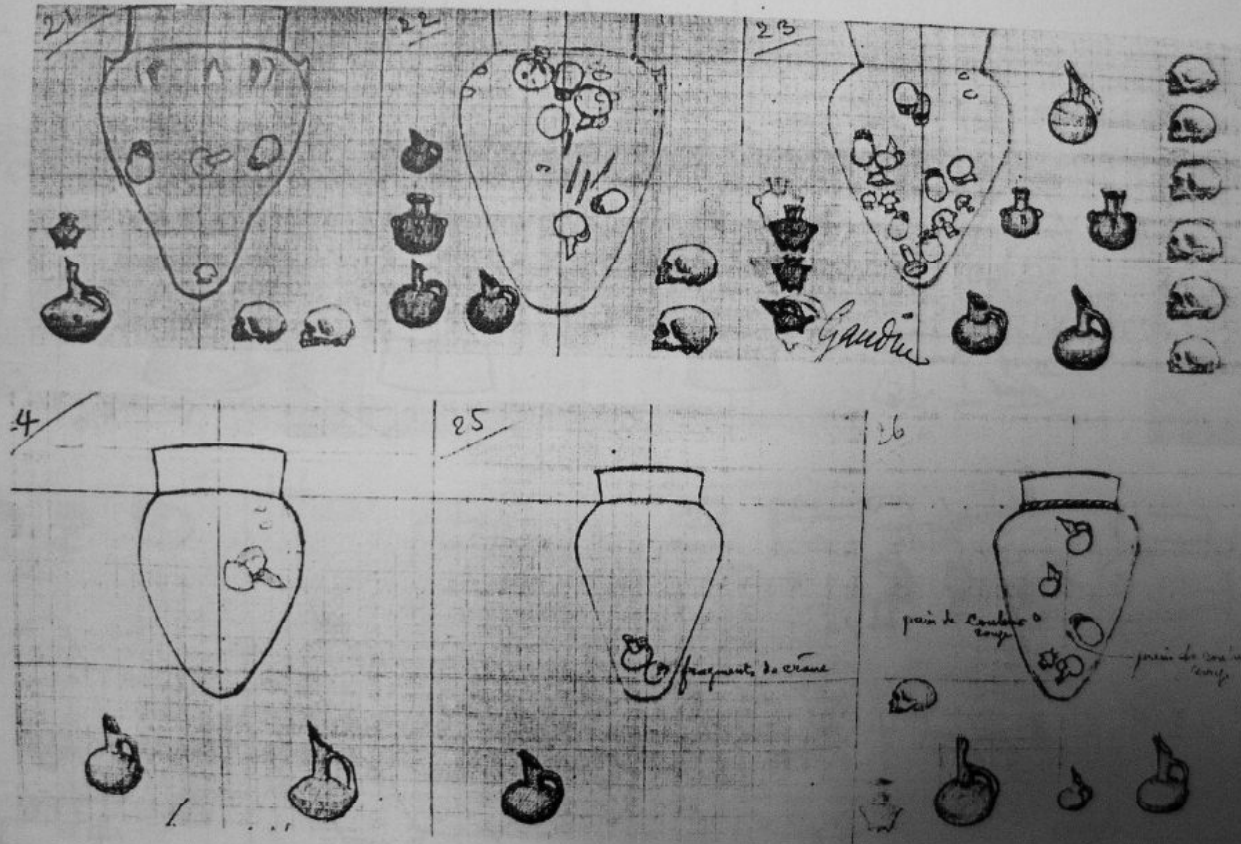
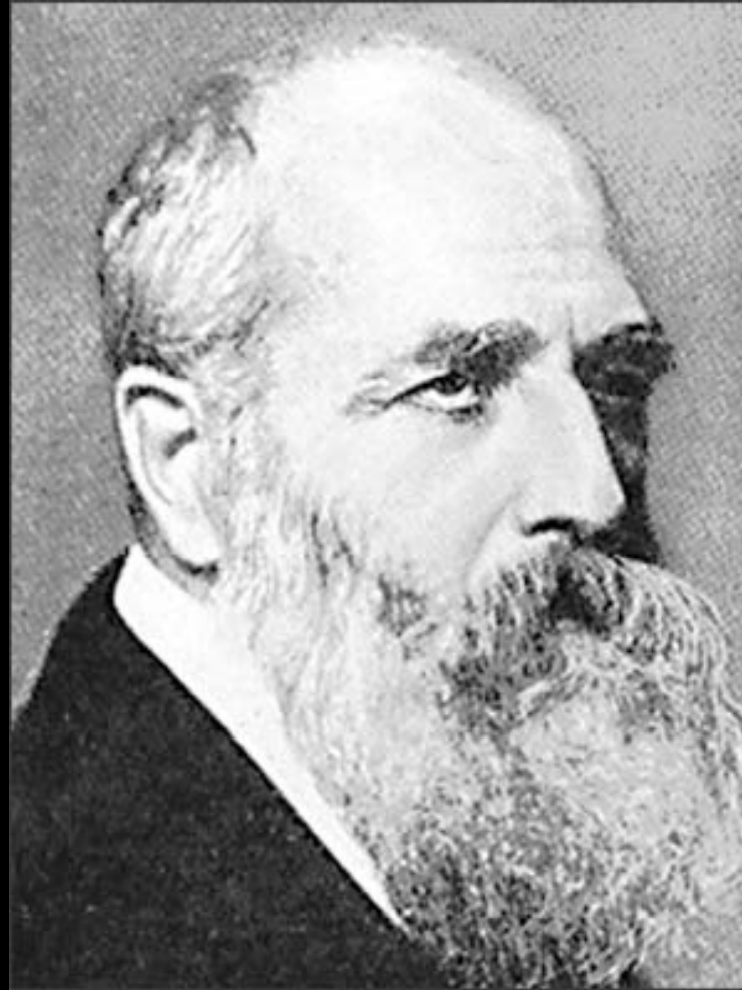

Fig. 3

Zincirli /Samal Kazısı
1888/1894, 1901-1902 Carl Humann
Felix Von Luschan

1907 Samsun Akalan Kazıları Theodor Macridy Bey

- 1907, 09, 11 Liverpool Üniversitesi'nden John Garstang'ın Gaziantep/Sakçagözü Kazıları.

Kargamış / Cerablus kazısı

G.Smith, P. Henderson 1878-81

D.G.Hogarth, R.C.Thompson

T.E.Lawrence 1908

L.Woolley 1911-14, 1920-27

